

Fisken Hav., 1982(2):1-9.

UNDERSØKELSER AV STEINKOBBE OG HAVERT
I ROGALAND OG FINNMARK I 1981

[Investigations of common seals (Phoca vitulina) and grey seals (Halichoerus grypus) in Rogaland and Finnmark counties, Norway, in 1981]

Av

ARNE BJØRGE, BJØRN BERGFLØDT, KJELL-ARNE FAGERHEIM
og TORGER ØRITSLAND
Fiskeridirektoratets havforskningsinstitutt

og

ARNFINN SKADSHEIM
Institutt for marinbiologi og limnologi
Universitetet i Oslo

ABSTRACT

BJØRGE, A., BERGFLØDT, B., FAGERHEIM, K.-A., ØRITSLAND, T. and SKADSHEIM, A. 1982. Undersøkelser av steinkobbe og havert i Rogaland og Finnmark i 1981. [Investigations of common seals (Phoca vitulina) and grey seals (Halichoerus grypus) in Rogaland and Finnmark counties, Norway, in 1981]. Fisken Hav., 1982(2):1-9.

The outer coastline from Bømlafjorden to Jæren and Lysefjorden in Rogaland were surveyed 29 May-5 June. Another survey was carried out on the coast of Finnmark from Varangerfjorden to Sørøya 26 June-7 July 1981.

In Rogaland a total of 75 common seals was recorded. The seals were most abundant in the Kvitsøy-Håsteinen area (38 seals) and in Lysefjorden (27 seals). In Kongsfjorden, Finnmark, 23 pups were

observed (corresponding to a total stock in excess of 100 seals). Another colony of common seals was found at Sørøya (20 seals), and common seals were also seen in Varangerfjorden, Tanafjorden and Kobbfjorden.

Concentrations of grey seals were found in the Espevær-Utsira area (36 seals) and at Kjør (60 seals) in Rogaland, and in Syltefjorden (40 seals) and at Sørøya (70 seals) in Finnmark. Scattered seals or small groups were also seen outside these areas.

Due to adverse weather conditions very few common seals were observed during the surveys, and the numbers recorded probably are significantly lower than actual stocks. So far, the available data are insufficient to assess the stocks of common seals in Rogaland and Finnmark. However, the observations of grey seals indicate an increase from assessed stocks in the early 1960-ies.

Stomachs from a total of ten common seals and nine grey seals were examined during the surveys. Haddock, sand eels and flatfishes were identified in the common seals, while the grey seal stomachs contained catfish, saithe, haddock, herring, lumpsucker, sand eels and flatfishes. The maximum volume of stomach contents found in a common seal was 4 l, and volumes up to 6 l were recorded in grey seals.

The average infestation of parasitic nematodes in the stomachs of examined common seals was 64 worms, while the average infestation in the grey seals was 492 worms.

An aerial survey to count whitecoated grey seal pups was carried out 7 November in Rogaland. No pup or concentration of grey seals was observed, and if grey seals do produce pups in Rogaland, pupping probably occurs in early October.

Aerial surveys were also carried out along the coast of Finnmark 28 and 29 October. No grey seal pup was found, and the surveys were repeated 17-20 November. At that time concentrations of grey seals were observed on shore at the presumed breeding localities.

It therefore seems likely that pupping in Finnmark occurs later than 20 November.

INNLEDNING

I perioden fra før århundreskiftet til ut i 1960-årene var jaktpresset så sterkt at bestandene av steinkobbe og havert gikk tilbake langs store deler av norskekysten (BROCH 1954, LØNØ 1958 og ØYNES 1964 og 1966). I 1973 ble det iverksatt totalfredning av sel fra svenskegrensen til Stad og fredning i tiden 1 mai-30 november på kyststrekningen fra Stad til Grense Jakobselv. Lokal fredning av havert i Sør-Trøndelag fylke var innført allerede i 1953, fredning av steinkobbe i Tjøtta i Nordland i 1962 og fredning av begge arter på Orskjærene og Ramnene på Nordmøre i 1966.

Etter at fredningsbestemmelsene ble innført, har lokale selbestander på kysten fra Stad til Lofoten øket, og dette har ført til problemer for kystfisket i disse områdene (ØRITSLAND & BJØRGE 1981). Også fra Rogaland og Finnmark er det rapportert om konflikter mellom selbestandene og fiskeriene, men for disse fylkene foreligger det ikke informasjon om bestandsutviklingen siden 1960-årene (ØYNES 1964 og 1966).

Ifølge ØYNES (1966) utgjorde bestanden av steinkobbe i Rogaland tilsammen ca 250 dyr. Den eneste kjente kolonien av havert i fylket hadde tilhold ved Kjør der det årlig ble kastet 2-3 unger (tilsvarende en totalbestand på 10-15 dyr).

I Finnmark anslo ØYNES (1964) totalbestanden av steinkobbe til ca 180 dyr mens den årlige produksjonen av havert ble anslått til 3 unger (tilsvarende omtrent 15 dyr).

Kastetiden for havert i Rogaland og Finnmark er lite kjent. ØYNES (1966) antydte at ungene som ble sett ved Kjør i Rogaland ble kastet sent i oktober.

Så langt nord som i Lofoten kaster haverten fra første del av oktober til ut i november (BENJAMINSEN et al. 1977) mens haverten på Murmanskysten først kaster fra 5 november til 15 desember, med størst aktivitet fra midten av november til første del av desember (KARPOVICH, KOKHANOV & TATARINKOVA 1967).

TELLING OG PRØVETAKING

To tokt ble gjennomført i 1981 for å undersøke selforekomstene i Rogaland og Finnmark. Kysten fra Bømlafjorden til Jæren og Lysefjorden i Rogaland ble undersøkt i dagene 29 mai-5 juni. I Finnmark ble den ytre kysten fra Skogerøy til Sørøya samt Neidenfjorden, Syltefjorden, Kongsfjorden, Tanafjorden og Kobbefjorden undersøkt i tiden 26 juni-7 juli. Under begge toktene ble det benyttet to hurtiggående gummibåter med utenbordsmotorer. I Finnmark ble det i tillegg leiet et hurtiggående fartøy, "Streif Senior" av Hammerfest, som ble brukt som base. Stedene der det ble funnet steinkobbe eller havert og antall dyr, som ble sett på hvert sted, er vist i Tabell I.

Totalt ble 75 steinkobber og 111 havert observert i Rogaland. Flest steinkobber ble sett mellom Kvitsøy og Håsteinen (38 dyr) og i Lysefjorden (27 dyr). De største ansamlingene av havert ble funnet på strekningen Utnøringen-Utsira (36 dyr) og på Kjør med omliggende skjær (60 dyr).

I Finnmark ble den største kolonien av steinkobbe funnet i Kongsfjorden der 61 steinkobber ble observert. Av disse var 23 unger. En noe mindre koloni ble funnet ved Bondøy, nord av Sørøya (20 dyr), og forøvrig ble steinkobbe sett i Varangerfjorden, Tanafjorden og Kobbefjorden. Konsentrasjoner av havert ble funnet ved Syltefjordsklubben (40 dyr) og ved Bondøy (70 dyr), men spredte dyr ble observert langs hele den undersøkte kyststrekningen. Totalt ble det observert 93 steinkobber og 130 havert i Finnmark.

Det ble samlet inn aldersmateriale, kjønnsorganer og parasittprøver av i alt 10 steinkobber og 9 havert. Det innsamlede

materialet er foreløpig ikke opparbeidet, men mageinnhold og antall rundormer i magesekken ble undersøkt på feltet.

MAGEINNHOLD

Fire av de undersøkte steinkobbene ble fanget i Rogaland. To av dem hadde tomme magesekker mens én bare hadde otolitter i magesekken. I den fjerde magesekken var det stykker av flatfisk (ca 5 dl).

I Finnmark ble magesekker av seks steinkobber undersøkt, og av disse var fire tomme mens én inneholdt beinrester av fordøyd fisk (uidentifisert, tilsammen ca 1 dl). En magesekk inneholdt ca 40 dl fisk, m a rester av to hyser og minst fire sil.

Av tre havert som ble undersøkt i Rogaland, hadde én beinrester av fisk (uidentifisert, ca 1 dl), én hadde stykker av sei (2 dl) mens den tredje hadde sei (15 dl) i magesekken.

Seks havert ble undersøkt ved Sørøya i Finnmark. To hadde tomme magesekker og to hadde beinrester av fordøyd fisk (ca 1 dl i begge). En havert hadde rester eller biter av tilsammen fire steinbit, én rognkjeks, to flyndrer, sild og to torskefisker (totalt ca 60 dl) i magesekken. Den siste haverten hadde spist to små hyser, sil og deler av en flyndre (tilsammen ca 55 dl).

RUNDORMER

Alle rundormer som er påvist i magesekken hos sel på norskekysten har larvestadier som infiserer fisk, og infeksjonen av rundormer i sel kan derfor være av økonomisk betydning for kystfisket.

Antallet rundormer som ble funnet i fire steinkobber i Rogaland varierte fra 30 til 275, med et gjennomsnitt på ca 120 rundormer pr dyr. I Finnmark var gjennomsnittet hos seks steinkobber derimot bare 27 rundormer pr dyr, og antallet varierte fra 2 til 60 pr dyr.

De undersøkte havertene (3 stk) fra Rogaland hadde fra ca 300 til ca 600 rundormer (gjennomsnitt ca 470 pr havert), mens infeksjonen i de seks undersøkte havertene i Finnmark varierte fra 275 til 800 med et gjennomsnitt på 504 rundormer pr dyr.

FLYLETING ETTER HAVERTUNGER

Flyleting etter kvitunger av havert i Sunnhordland og Rogaland ble gjennomført med en flygning den 7 november. Hele den ytre skjærgården fra Marsteinen til Feisteinen ble undersøkt, men selv om vær- og observasjonsforholdene var idéelle ble det ikke sett noen unger.

I Finnmark ble kysten fra Varangerfjorden til Sørøya undersøkt i dagene 28 og 29 oktober. Det ble sett fire voksne havert i sjøen ved Syltefjordsklubben. I tillegg ble det observert noen få steinkobber, m a tre på land i Kongsfjorden og tre på land og fem i sjøen ved Tanamunningen.

På strekningen Jarfjorden-Tanafjorden ble flyletingen gjentatt den 17 november, og resten av kyststrekningen vestover til Sørøya ble undersøkt den 20 november. Under disse flygningene ble det observert to havert på Kasterholmene i munningen av Bugøyfjorden og to på Rakkeskjær ved Kiberg. Ved Syltefjordsklubben lå minst 30 voksne havert på land, tildels flere meter over flomålet. Videre vestover fra Syltefjord ble det ikke med sikkerhet sett havert, men på Bondøya ble det observert to dyr som det ikke var mulig å identifisere fra flyet, sannsynligvis havertunger som hadde felt den hvite pelsen.

Også under flygningene i november ble det observert steinkobber. I skjærgården utenfor Gjesvær ble en liten flokk på ca seks dyr sett, og fire stykker ble sett på Bondøya.

DISKUSJON OG KONKLUSJONER

Den første juli var steinkobbeungene i Kongsfjorden bare få dager gamle, og det lyktes derfor å telle dem. Det observerte antall

unger, som er en minimumsverdi for ungeproduksjonen, tilsvarer en bestand på ca 100 ett år gamle og eldre steinkobber i Kongsfjorden.

I godt vær legger steinkobbene seg på land ved fjære sjø og antallet dyr som telles på land kan benyttes som en minimumsverdi for bestandens størrelse. I løpet av de to toktene sommeren 1981, var det bare i den sørvestre delen av Kvitsøyområdet i Rogaland og på Bondøya i Finnmark at slike liggeplasser ble funnet og undersøkt under tilfredsstillende værforhold. Selv om forekomster av steinkobbe ble lokalisert flere steder både i Rogaland og Finnmark, er det foreløpig ikke grunnlag for å trekke konklusjoner om steinkobbebestandens størrelse eller utvikling i de to fylkene.

Størrelsen av lokale havertbestander kan ikke vurderes på grunnlag av antallet dyr som observeres utenom kastesesongen. Dersom havertene som ble observert i Rogaland i mai-juni 1981, tilhører lokale bestander, tyder observasjonene likevel på en økning av havertbestanden sammenlignet med bestandsanslaget i 1960-årene (ØYNES 1966).

I Finnmark ble tilsammen 130 havert sett i tiden fra 27 juni til 7 juli. Ansamlinger av voksne dyr (minimum 34 dyr) ble også sett i Øst-Finnmark den 17 november, en dato som må være nær tiden for ungekasting. Observasjonene gir derfor grunnlag for å anta at bestanden av havert i Finnmark i 1981 er større enn anslagene i 1960-årene (ØYNES 1964). Dette kan tyde på en bestandsøkning, men det kan også delvis skyldes at vi nå har bedre kjennskap til forekomstene. De koloniene som ble undersøkt i 1981, hadde tilhold i tildels svært vanskelig tilgjengelige farvann. ØYNES (1964) som langt på vei baserte sine bestandsanslag på opplysninger fra lokalbefolkningen, anførte at bestanden ved Bondøya var lite kjent nettopp av denne grunn.

Tellinger av havertens kvitunger vil gi bedre grunnlag for å bedømme størrelsen av lokale bestander. De innledende flyletingene i 1981 tyder på at en eventuell ungekasting i Rogaland foregår før

midten av oktober, altså et par uker tidligere enn antydnet av ØYNES (1966).

Resultatene av flyletingen i Finnmark kan tyde på at haverten i Øst-Finnmark hadde begynt å samle seg til kasting den 17 november, det vil si omlag samme tid som havertene kaster på Murmanskysten. I Vest-Finnmark kan kasting ha foregått sent i oktober og tidlig november, som i Lofoten.

LITTERATUR

BENJAMINSEN, T., BERGFLØDT, B., HUSE, I., BRODIE, P. og TOKLUM, K. 1977. Undersøkelser av havert på norskekysten fra Lofoten til Frøya, september-november 1976. Rapp. Fiskerieringens Forsøksfond, 1976 (1-2):17-22.

BROCH, H. 1954. Havert og steinkobbe - omkring selspørsmålet. Fauna, Oslo, 6:159-166.

KARPOVICH, V.N., KOKHANOV, V.D. and TATARINKOVA, I.P. 1967 [1968]. Seryi tyulen' na Murmane [The grey seal on the Murman coast]. Trudy polyar. nauchno-issled. Inst. morsk. ryb. Khoz. Okeanogr. 21:117-125. [Transl. Ser. Fish. Res. Bd Can., 1030:1-10.]

LØNØ, O. 1958. Telling av steinkobbe i Oslofjorden og langs Sørlandskysten. Fauna, Oslo, 11:23-27, 145-146.

ØRITSLAND, T. and BJØRGE, A. 1981. Seals on the Norwegian coast from Stadt to Lofoten and their interactions with inshore fisheries. Int. Un. Conserv. Nature nat. Resour. Committee on Marine Mammal/Fishery Interactions, 29 March-1 April 1981. Work. Pap., 16:1-9. [Mimeo.]

ØYNES, P. 1964. Sel på norskekysten fra Finnmark til Møre. Fiskets Gang, 50:694-707.

- 1966. Sel i Sør-Norge. Fiskets Gang, 52:834-839.

Tabell I. Observasjoner av steinkobbe og havert i Rogaland og Finnmark, sommeren 1981 [Observations of common seals and grey seals in Rogaland and Finnmark counties in 1981].

Sted	Posisjon	Dato	Antall	
			steinkobbe	havert
<u>Rogaland</u>				
Urter	N59°22' Ø05°02'	30/5	3	6
Spannholmene	"59°17' "04°50'	"		7
St.Svea	"59°24' "05°00'	"	4	8
Utnøringen	"59°32' "05°03'	31/5		15
Ferkingstad øyene	"59°14' "05°03'	1/6		1
Imsen	"59°01' "05°23'	2/6	14	9
Grønningen	"58°59' "05°30'	3/6	3	
Håsteinen	"58°57' "05°27'	"	21	5
Kjør	"58°54' "05°27'	"	3	33
Nordskott	"58°53' "05°29'	"		23
Sørskott	"58°52' "05°29'	"		2
Kolnesholmene	"58°53' "05°33'	"		2
Lysefjorden		4/6	27	
<u>Finnmark</u>				
Sølfarstraumen	N69°49' Ø29°57'	27/6	1	
Steinskjær	"69°45' "29°50'	"	2	
Pandolasses	"69°49' "29°47'	28/6	1	
Grasholmen	"69°59' "29°35'	"		4
Storskjær	"70°04' "29°06'	"		2
L. Ekkerøy	"70°05' "30°16'	29/6		1
Kobbeskjær	"70°12' "30°25'	"	2	1
Syltefjordsklubben	"70°36' "30°20'	30/6		40
Korsneset	"70°40' "30°13'	"		1
Kongsfjorden		1/7	61*	1
Tanamunningen	"70°31' "28°25'	"	5	2
Tuneset	"71°10' "25°32'	5/7		3
Kobbefjorden	"70°53' "25°20'	"	1	
Gjesværstappene	"71°08' "25°17'	6/7		5
Bondøy	"70°54' "22°54'	"	20	70
Totalt			168	241

* Derav 23 unger